

Posio 2022

**Ruokamonniemen ranta-
asemakaavan arkeologinen
inventointi**

Jaana Itäpalo 22.3.2023

KESKI-POHJANMAAN ARKEOLOGIAPALVELU

Tiivistelmä

Keski-Pohjanmaan Arkeologiapalvelu suoritti arkeologisen inventoinnin Posiolla Ruokamonniemen ranta-asemakaavan suunnittelualueella, joka sijaitsee kunnan keskustasta n. 12 km pohjoiseen. Ruokamonniemi on länteen Yli-Suolijärveen suuntautuva pitkä niemeke. Tarkastelualue koostuu neljästä osa-alueesta, joiden pinta-ala on yhteensä n. 80 ha. Alue on pääosin metsää, sille sijoittuu vain muutama vapaa-ajan asunto. Työn suoritti FM Jaana Itäpalo 8.8. ja 10.8.2022. Työn tilaaja on KimmoKaava Tmi.

Suunnittelualueelta ei tunnettu arkeologisia kohteita ennen inventointia. Lähimmät tunnetut kohteet sijaitsevat lähisaarissa, joista on tiedossa pyyntikuoppia, myös pohjoisessa Kantonniemessä ja itäpuolella Maaninkavaarantien varrella on 7 pyyntikuoppakohdetta. Länsipuolella Särkisaaren koillis- ja kaakkoisosissa on kolme rautakautista löytöpaikkaa.

Inventoinnissa löytyi Ruokamonniemen laelta kaksi pyyntikuoppaa.

Sisällysluettelo

	S.
1. Perustiedot.....	3
2. Lähtökohdat ja menetelmät.....	3
2.1 Tutkimushistoria.....	3
2.2 Menetelmä.....	4
3. Maisema, topografia ja geologia.....	4
4. Alueen maankäytön historiaa	8
5. Tulokset.....	11
6. Kohdetiedot.....	11
7. Aineistoluettelo.....	12

1. Perustiedot

Selvitysalue: Ruokamonniemen ranta-asemakaava, n. 80 ha
Tilaaja: KimmoKaava Tmi
Laji: osainventointi
Kenttätöaika: 8.8. ja 10.8.2022 yhteensä 2 kenttätöpäivää
Karttanumerot: TM35-lehtijako T5131L, vanha yleislehtijako 2322 11 (mk 1:20000)
Korkeus: n. 245-262,50 m mpy **Koordinaattijärjestelmä:** ETRS-TM35 FIN -tasokoordinaatisto
Aiemmat löydöt: - **Inventointilöydöt:** - **Aiemmat tutkimukset:** -

Kohdealueen yleissijainti. Taustakartta Mml 7/2022.

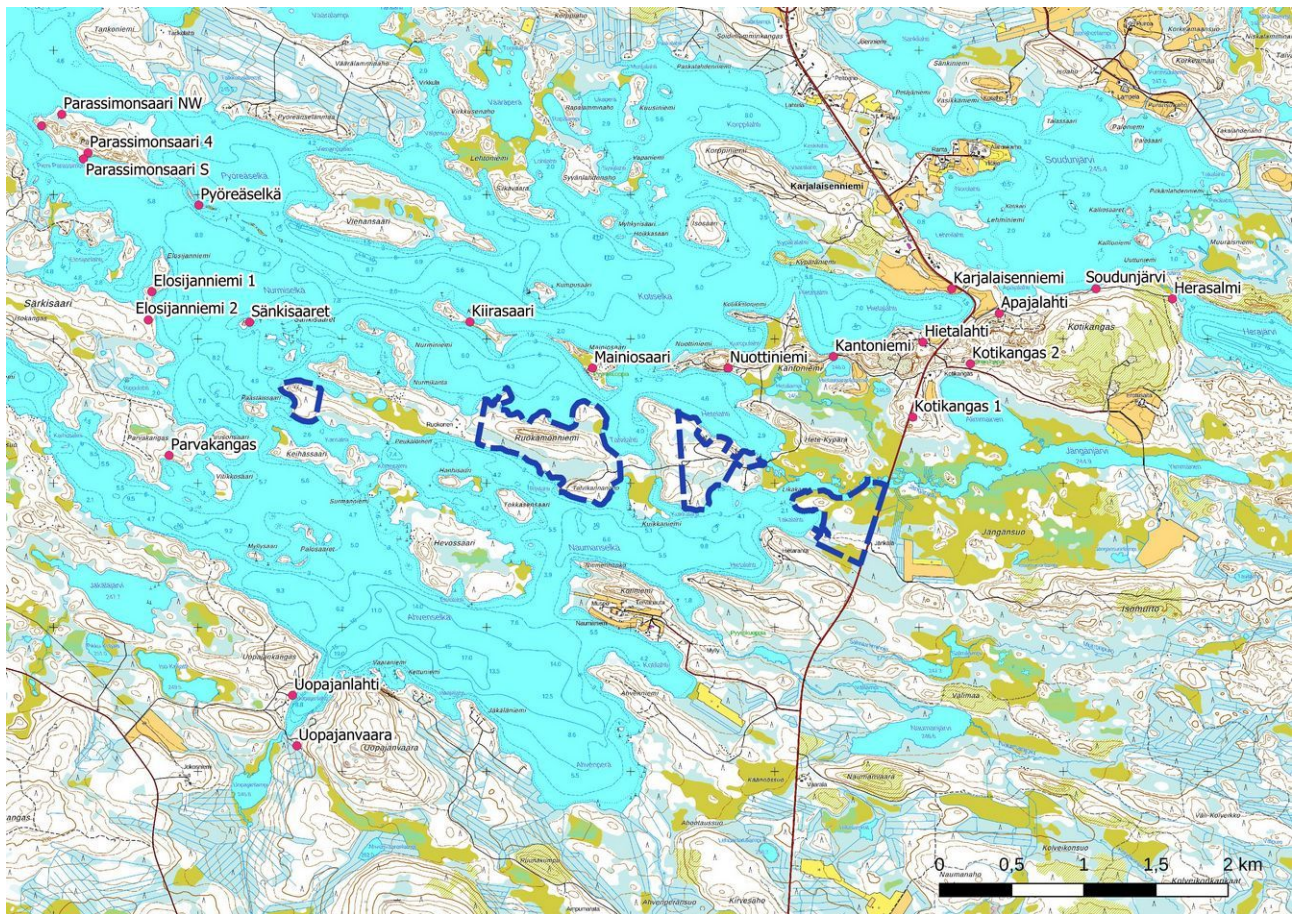
2. Lähtökohdat ja menetelmät

Posiolla tehtiin arkeologinen maastoinventointi liittyen Ruokamonniemen ranta-asemakaavan suunnitteluun. Noin 80 ha laaja alue sijaitsee kunnan keskustasta n. 12 km pohjoiseen. Ruokamonniemi on länteen suuntautuva n. 3,5 km pitkä niemeke. Alue on metsämaastoa ja lähes kokonaan rakentamatonta.

Suunnittelualueelta ei tunnettu arkeologisia kohteita ennen inventointia. Lähisaarissa ja maa-alueilla sijaitsee lukuisa määrä arkeologisia kohteita, jotka ovat ajoittamattomia pyyntikuoppakohteita ja rautakautisia löytöpaikkoja.

2.1 Tutkimushistoria

Posion kuntainventointi on tehty vuosina 1993-1995, kunnan länsiosassa inventointi jäi kuitenkin kesken (Hannu Kotivuori, Lapin maakuntamuseo). Vuonna 2003 on tehty Kitkajärven yleiskaavan inventointi (Petteri Pietiläinen, Museovirasto). Seuraava laajempi inventointi tehtiin 2010 Metsähallituksen metsätalouden kulttuuriperintökohteiden inventointihankkeessa (Taisto Karjalainen, Metsähallitus). Vuonna 2012 inventoitiin Murtotuulen tuulivoimapuisto (Antti Bilund, Mikrolitti Oy). Edellisten lisäksi on tehty eri aikoina yksittäisten kohteiden tarkastuksia lähinnä Lapin maakuntamuseon toimesta. Kaivauksia Posiolla on tehty vain muutamassa kohteessa: viimeksi vuonna 1995 kiviautisella asuinpaikalla Kotipuronsuo 1 sekä kivi-varhaismetallikautisella asuinpaikalla Kuorikkikangas E (Petro Pesonen, Museovirasto).

Lähtötilanne ennen inventointia: selvitysalue suhteessa tunnettuihin arkeologisiin kohteisiin, kohteet merkitty ympyröillä, tiedot Museoviraston rekisteriportaalin mukaan. Taustakartta 7/2022 Mml.

2.2 Menetelmä

Maastoinventointi perustui alueella ja lähistöllä tehtyjen aiempien arkeologisten selvitysten tuloksiin, Maanmittaushallituksen maaperäkarttoihin, ortokuvaan, korkeusmalliin, korkeusprofiiliin, laserkeilausaineistoon ja Museoviraston arkeologisista kohteista ylläpitämään digitaaliseen tietokantaan. Kirjallisuuden, arkistoaineiston ja netistä löytyvien historiallisten karttojen avulla selvitettiin alueen maankäytön historiaa.

Kenttätyömenetelmät olivat pintahavainnointi, valokuvaaminen ja kairaus käsikairalla, metallinilmaisinta käytettiin Talvikannanahon niemekkeellä ja paikoin Kuikkalahden pohjoispuolisella niemellä.

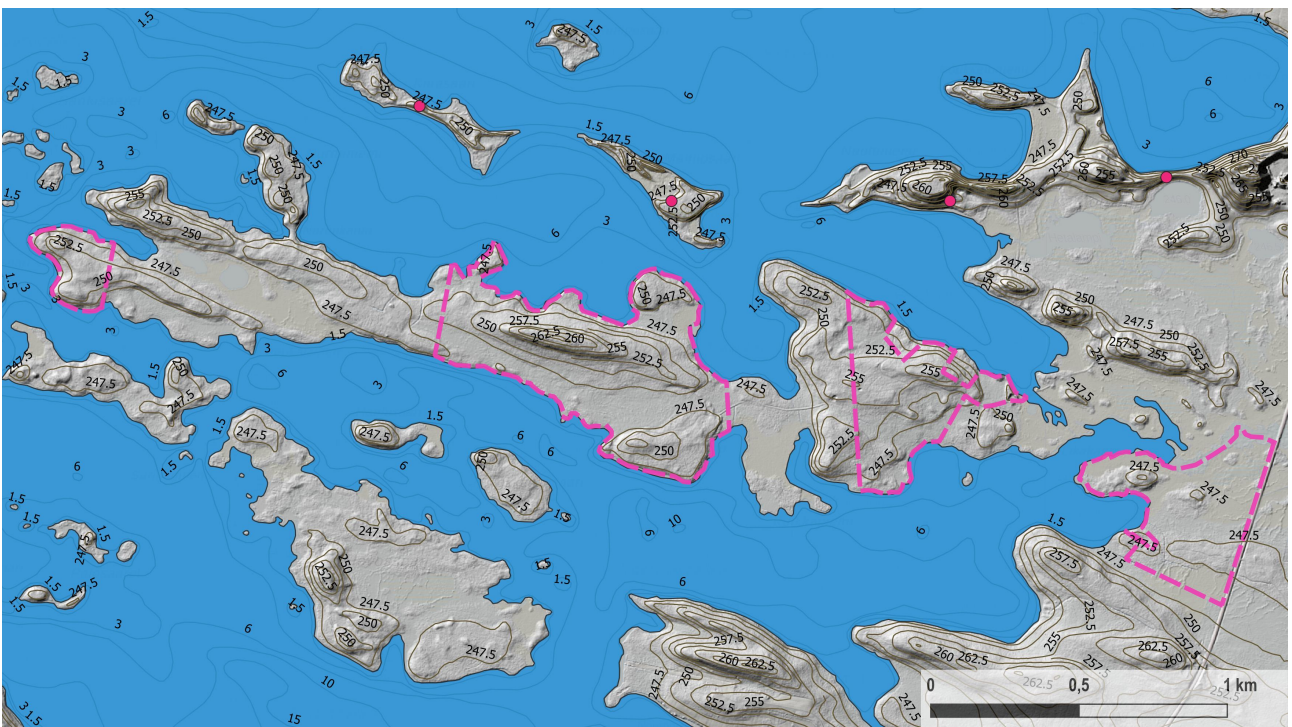
3. Maisema, topografia ja geologia

Ruokamonniemi on Yli-Suolijärveen suuntautuva n. 3,5 km pitkä leveydeltään vaihteleva niemeke. Kaavan kolme osa-alueita sijaitsevat sen itä-, keski- ja länsiosassa. Alue on maaperältään ja korkeussuhteiltaan vaihtelevaa; hiekkaa olevaa maaperää esiintyy etenkin itäisellä ja keskiosan osa-alueilla, läntinen alue on kivikkoista. Niemen korkein alue keskiosassa on jyrkkärinteinen, sillä esiintyy myös hiekkaa olevaa maaperää, rinteet ovat kuitenkin kivikkoisia. Alueet ovat kokonaisuudessaan metsäisiä. Mökkiasutus koostuu muutamista vapaa-ajan asunnoista. Neljäs osa alue sijaitsee Ruokamonniemen itäpuolella Maaninkavaarantien varrella, pohjoispuolella on Yli-Suolijärven ja Jängänjärven yhdistävä Jängänjoki. Alue on pääosin suota, kuivat kankaat ovat moreenia.

Yli-Suolijärvi on säännöstelty vesistö, säännöstelyn raja-arvot ovat 243,15 metriä ja 245,55 m mpy, <https://fi.wikipedia.org/wiki/Yli-Suolij%C3%A4rvi>. Säännöstely liittyy Jumiskon voimalaitoksen vesivoiman tuotantoon.

Kaavan alueet ortokuvalla. Tausta-aineisto Mml 7/2022. Tunnetut arkeologiset kohteet merkitty punaisilla ympyröillä, tiedot Museoviraston rekisteriportaalin mukaan.

Kaavan alue vasten vinovalovarjoste 2 m DEM ja korkeuskäyrät. Tausta-aineistot Mml 7/2022 ja https://www.syke.fi/fi-FI/Avoin_tieto.

Kuvaspaikat 1-15 ja inventoidut alueet (kuva 1 on kansikuva, kohdekuvat kohdekuvauksen yhteydessä).
Taustakartta Mml 7/2022.

2. Hiekkainen kankaan laki, kuva pohjoiseen.

3. Epämääräisiä hiilikuoppia hiekkakuopan reunalla, kuva pohjoiseen.

4. Matala rinne soistuman reunalla, kuva etelään.

5. Uudempi rajamerkki, kuva lounaaseen.

6. Metsäkoneen aiheuttama kuoppa, kuva koilliseen.

7. Pieni hiekkaranta poukamassa, kuva lounaaseen.

8. Kivikkoinen niemen kärki luoteeseen.

9. Matala rämeinen ja kivikkoinen rantaviiva, kuva itään.

10. Kivistä matalaa rantaa, kuva kaakkoon.

11. Talvikannanahon länteen pistävä niemeke, kuva länteen.

12. Talvikannanahon etelärantaa, kuva länteen.

13. Kuikkalahteen pistävä niemeke, kuva kaakkoon.

14. Hetelahden pohjukkaa, kuva länteen.

15. Takalahden kaakkoisrantaa, kuva lounaaseen.

4. Alueen maankäytön historiaa

Alue sijaitsee n. 245-262,50 m mpy, ja se on supra-akvaattista tai ollut jääjärvien peittämää. Alueelta ei tunnettu arkeologisia kohteita ennen inventointia – sillä on kuitenkin paikoin suojaisia niemekkeitä ja tasanteita, jotka ovat otollisia esihistoriallisten ja varhaishistoriallisten kohteiden sijainnille. Alue sijaitsee ison vesistön äärellä ja vanhan vesistöreitit varrella, missä ihmisten voi olettaa liikkuneen varhaishistorialliselta ajalta lähtien. Länsipuolelta Särkisaaren itäosista n. 900-1100 metrin etäisyydeltä on viime aikoina tullut kansalaisten tekemiä rautakautisia löytäjiä – *Parvakankaalta* kartion muotoon taivutettu kuparipellin palanen, *Elosijanniemi 1*:stä yksiväkäsellinen keihäänkärki, myös *Elosijanniemi 2* kohteesta on löytynyt työstettyä kuparipeltiä metallinetsinnässä. Muut lähimmät kohteet ovat ajoittamattomia pyyntikuoppia lähisaarissa ja itäpuolella Maaninkavaarantien varrella.

Vanhin seudun historiallinen asutus oli saamelaista, Posio oli osa Kitkan lapinkylää. Ruokamonniemen korkeimman kohdan kaakkoispuolella on Talvikannanaho-niminen niemeke, paikan nimen tausta voi hyvin olla asutus- tai elinkeinohistoriallinen, samaan voisivat viitata koillispuolinen Talvilahti- ja lounaispuolinen Tokkasensaari -nimi, nimet esiintyvät kuitenkin vasta nuoremmilla peruskartoilla. Ainoa tiedossa oleva kiinteä asutus on Ruokonen, joka ei kuitenkaan sijaitse kaavan suunnittelualueilla, tila on ollut perustettu viimeistään 1920-luvulla, paikalla on nykyisinkin rakennuskantaa. Muuta asutusta ei ole merkitty vanhoille kartoille. Ilmeisesti maaperästä – ehkä myös maantieteellisestä saavutettavuudesta johtuen myöhempää pysyvää asutusta ei syntynyt laajemmin. Niemen keski- ja länsiosaan ei johda tietä nykyisinkään.

Yli-Suolijärvi on osa historiallisista vesireitteistä; Jumiskonjoki pohjoispuolisesta Ala-Suolijärvestä Kemijokeen on ollut tärkeä kulkutie. Suolijärvet ovat säännösteltäviä vesistöjä. Jumiskonjoen valjastamisen puuteollisuuden sähkönsaannin turvaamiseksi aloitettiin 2. maailmansodan jälkeen. Jumiskon voimala valmistui 1953.

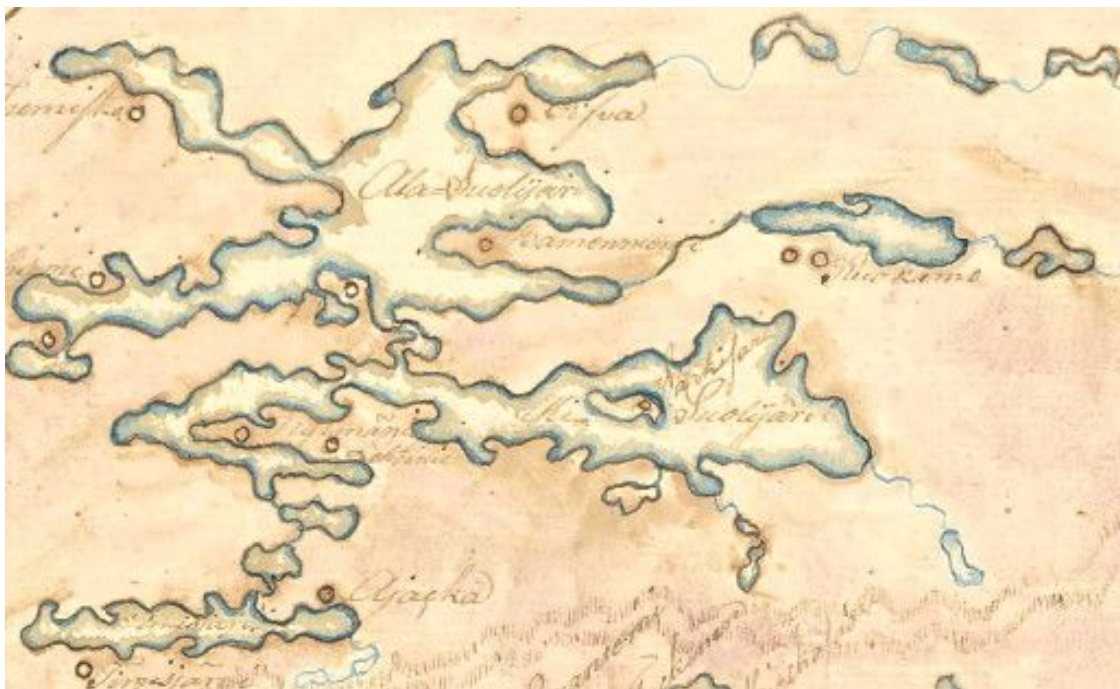
Järven pintaa nostettiin tuolloin 1 m. Metsä- ja uittotoiminta alkoi laajamittaisena Posiolla 1900-luvun puolivälissä.

Porotalous on säilynyt elinkeinona nykyaikaan asti. Myös Yli-Suolijärvi on ollut merkittävä kalajärvi, pääsaaliskala Posiolla on ollut muikku. Kaskiviljely on ollut seudulla tyypillistä.

Posiolla on säilynyt runsaasti Lapin sotaan liittyviä jäänteitä, mutta inventointialueelta niitä ei voinut olettaa löytyvän.

Ote 1800-luvun loppupuolella laaditusta kartasta, jolle on merkitty mm. talot ja torpat sekä vesistöjä. Kartta: Arkistolaitos, Karta öfver de för byalagen provisionell afrösade marker Kuusamo socken af Uleåborgs län. Maanmittaushallituksen historiallinen kartta-arkisto, It: Hallinnolliset kartat.

Yksityiskohta vuoden 1829 pitäjänkartasta. Suolijärvi on kuvattu yleispiirteisesti; saarista sille on merkitty vain Särkisaari. Koillispuolelle merkitty järvi on nykyinen Soudunjärvi, sen rannalle on merkitty kaksi taloa, ja talon nimenä Ruokamo. Kartta: Kansallisarkisto: Maanmittaushallituksen historiallinen kartta-arkisto, Pitäjänkartta, Kuusamo 1829.

Yksityiskohta vuoden 1925 taloudellisesta kartasta. Ruokamonniemelle on merkitty Ruokosen asutus. Kartta: Kansallisarkisto: Suomen taloudelliset kartat, XIV:9 Posio, lcca:33.

Ruokamonniemi, sen lähisaaret ja maa-alueet vuoden 1964 peruskartalla. Ruokamonniemen keskivaiheilla Ruokosen tila peltoineen. Kartta: Maanmittauslaitos, <http://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/>.

5. Tulokset

Inventoinnissa löytyi kaksi pyyntikuoppaa Ruokamonniemen korkeimman kohdan tuntumasta, lisäksi Talvilahden lounaisrannalta havaittiin muutamia epämääräisiä hiilikuoppia, joita ei ilmeisen nuoren ikänsä puolesta katsottu arkeologiseksi kohteiksi. Hyvin mahdollisesti kaavan osa-alueiden välissä voi sijaita arkeologisia kohteita.

22.3.2023

Jaana Itäpalo

Jaana Itäpalo

6. Kohdetiedot

Ruokamonniemi			
Rekisteritiedot		Paikkatiedot	
Mj-rekisteri	-	TM35-lehtijako	T5131L
Laji	Kiinteä muinaisjäännös	Vanha yleislehtijako	2322 11
Tyyppi	Työ- ja valmistuspaikat	Koordinaatit ETRS-TM35FIN	P: 7345298,544 I: 552468,356 P: 7345312,928 I: 552422,743
Tyypin tarkenne	pyyntikuopat	N2000	Z n. 257,50-260 m
Ajoitus	ajoittamaton	Koordinaattiselite	Gps-mittaus, itäisempi kuoppa
Aiemmat tutkimukset	-	Inventointimenetelmät	Pintahavainnointi, kairaus
Kuvaus: Ruokamonniemen korkeimman laen kaakkoisreunalla. Maalaji on kohdalla hietaa, laen rinteet ovat kivikkoisia, myös lännessä maaperä vaihtuu kivikkoiseksi. Itäisempi kuoppa on maljamainen, läpimitta n. 7 m, syvyys n. 0,8 m. Reunoilla kasvaa varttuneita mäntyjä. Kairauksessa pohjalta huuhtoutumiskerros, jonka alla silmämääräisesti puhtaalta vaikuttava hiekka. Noin 45 m länteen on samantyyppinen kuoppa, joka on kuitenkin laakeampi ja hieman isompi, kuopan pohjalta tuli kairauksessa humuskerroksen alta huuhtoutumiskerros ja sen alta puhtaalta vaikuttava punertava rikastumiskerros. Pohdittiin mahdollisuutta voisiko kysymyksessä olla vanhat maanottokuopat, sillä n. 50 m länsiluoteeseen on isohko moderni maanottokuoppa, sen kairauksessa tuli kasvillisuuden alta vastaan kivikerros. Itäisten kuoppien huuhtoutumiskerroksen perusteella kuopat eivät kuitenkaan voi olla ainakaan moderneja, säännöllinen maljamainen muoto ei myöskään ole tyypillinen maanottokuopille.			
Ehdotus suojavyöhykkeeksi:	Kyllä.		

Kuoppien sijainti ja kohderajaus. Taustakartta 7/2022 Mml.

Itäisempi kuoppa, kuva etelään.

15. Kairausnäyte pohjalta.

Läntisempi kuoppa lounaaseen.

Kairausnäyte pohjalta.

7. Aineistoluettelo

Kansallisarkisto: Maanmittaushallituksen historiallinen kartta-arkisto: Suomen taloudelliset kartat, XIV:9 Posio, Icca:33. 1925.

Karta öfver de för byalagen provisionell afrösade marker Kuusamo socken af Uleåborgs län. It.Hallinnolliset kartat.

Pitäjänskartta, 1829.

Digitaalinen aineisto

Arkistolaitoksen digitaaliarkisto: Posio, <http://digi.narc.fi/digi/search.ka>

Geologian tutkimuskeskus,

<http://gtkdata.gtk.fi/Maankamara/index.html>

<https://fi.wikipedia.org/wiki/Yli-Suolij%C3%A4rvi>

https://www.syke.fi/fi-FI/Avoim_tieto

Keski-Pohjanmaan ArkeologiaPalvelu, tutkimus raportit, http://www.kparkeologia.fi/?page_id=132

Maanmittauslaitos, avoimien aineistojen tiedostopalvelu,

<https://tiedostopalvelu.maanmittauslaitos.fi/tp/kartta>

<http://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/>

Museovirasto, Kulttuuriympäristön palveluikkuna, arkeologiset kohteet ja kulttuuriympäristön tutkimusraportit arkeologia, <https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/portti/read/asp/default.aspx>

Vanha kartta, <https://expo.oscapps.jyu.fi/s/vanhakartta/page/etusivu>

Kirjallisuus

Ervasti Seppo, Asuttamisesta kunnan itsenäistymiseen noin 1700-1926. Posion historia. Muinaisilta leiritulilta vuoteen 2000. 2006.